

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annaei Senecae Tragoediae

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Amstelodami, 1662

Actus primus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-770](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-770)

L. ANNÆI SENECÆ

* HERCULES
FURENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

JUNO. HERCULES. LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON.
THESEUS. CHORUS THEBANORUM.

ARGUMENTUM.

Lycus à Creonte, Hercules sceleris, rege Thebano propter scelera in exilium missus, absente jam Hercule apud inferos, ut inde Eurysthei iussu peteret Cerberum (ubi & Thesum in vinculis detentum, qui cum Pirithoo descendens ad rapiendam Proserpinam, liberavit) occasionem oblatam arripit, & per seditionem Creonte cum duobus filijs eâso regnum Thebanum occupat. Megaram Hercules uxorem ad nuptias sollicitat, abnuenti vim parat. Opportune reversus Hercules Lycum caterosque illius factionis interfecit. hac tam feliciter gesta Iuno non ferens immittit illi furorem, quo correpus uxorem suam cum liberis interfecit. Quod ubi ad se reversus intellexit, doloris impatiencia vix Amphitryonis atque Thesei precibus detentus ne sibi mortem inferret, cum Theseo Athenas purgandus proficiscitur.

ACTUS PRIMUS.

JUNO sola.

Iuno Iovis furta, pellices, nothos, Herculem autem maxime stomachatur. cui ab inferis reverso furiosam machinatur perniciem.

SOROR Tonantis (hoc enim solum mihi Nomen relictum est) semper alienum Jovem, Ac templa summi vidua deserui ætheris;

Locum-
* Hercules furens.] Hoc modo Euripides tragediam quandam inscripsit; quam sibi hæc fabula noster proposuit imitandam. Delirius. Apud Euripidem tragedia est huic affinis & argumento & nomine. Oeconomia partim similis, partim dissimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lycu apud utrumque paria facit: sed in decore personæ Amphitryonis longe inferior Seneca; ut in multis aliis. Re-

Verf. 1. Soror Tonantis] Tacit, Annal. 14. Octavia paucis dehinc interfectis diebus mori iubetur, cum jam viduam se & tantum sororem testaretur. Gronovius. Soror] Si sum regina Iovisque Et soror & conjux certe soror. Farnab. 13. Templa] Templam veteres, pro quovis tractu, & quavis hominum Deorumve habitatione, posuerunt.

A

Varro

Locumque, cœlo pulsa, pellicibus dedi.
 Tellus colenda est: pellices cœlum tenent.
 Hinc, Arctos alta parte glacialis poli
 Sublime classes fidus Argolicas agit;
 Hinc, qua tepenti vere laxatur dies,
 Tyriæper undas vector Europæ nitet;
 Illinc, timendum ratibus ac ponto gregem
 Passim vagantes exerunt Atlantides.
 Ferro minaci hinc terret Orion deos:

10

Suasque

Varro id docet initio lib. 6. de Ling. Latin. Templum dicitur tribus modis; ab natura, ab auspicio, ab similitudine. Natura in cœlo, ab auspicio in terra, ab similitudine sub terrâ. In cœlo templum dicitur. Delitius.

4. Pulsa, pellicibus] Ovidius 2. met. Quæritur, atheris quare regina deorum Sedibus hic adsm? pro me tenet altera cœlum. Idem.

6. Arctos alta] Callisto Lycaonis filia à Iove compressa, à Iunone in αρκτος i. ursam mutata, à Iove una cum filio Arcade in cœlum relata, alterum sidus Helice, alterum Cynosura vocatur. Farnabius.

7. Sublime] Quoad nos, quibus ab Aequinoctiali Septentrionem versus sitis, Hic vertex semper sublimis. Idem. Sidus Argolicas agit;] Helice, quam Græci primum observabant, ut Sidonii Cynosuram, Helicem Grajaca rina notat. vide quæ ad v. 696. Medea. Id.

8. Hinc;] Ab Australi parte, in ipso Zodiaco. Idem. Qua tepenti] Qua dies elongatur & aperitur oriente Tauro xx. die Aprilis. Idem. Laxatur enim dies quàm sit longior: laxatur humus, cum aperitur.

9. Vector] Taurum secundum Zodiaci signum, quem poëta fabulantur Taurum eum fuisse, qui Europam à Phœnicæ transivit in Cretam, ejus opera Jupiter eam illi gratiam retulit, ut inter sidera illum collocarit. Farn. Nitet;] In sidus conversus fulget. Id.

10. Illinc,] A parte Orientali. Id. Timendum] Propter tempestates quas ortæ denunciant. Idem.

11. Vagantes] Quoad nostrum aspectum, fixæ tamen sunt. Idem. Atlantides. J. Pleiades v. i. stellæ inter os Tauri & caudam Arietis fixæ, Atlantis ex Pleione filia, quatum tres Elestram, Majam, Taigetem Jupiter compressit. Idem.

12. Ferâ comâ hinc extertet] Codex Melisi. Fera minax hinc terret. Cui valde se adherere testatur Lipsius, & capiendum canem venatori Orioni adjungitur: aut reponendum, ferro minax. Hoc proximum vero, et si comam Herculis Iovi quoque formidabilem visu reperit alcibi Cruterus, eoque Fera coma cum octo Pall. obducatur pro vulgata. Membr. Etrusc. omnium vetustissima à manu prima: Ferro minaci hinc terret Orion deos. Quo eraso, sic tamen ut consequi oculis haud difficulter possis, à manu altera reposita est eodem vulgata, & in margine quoque recentiore manu: ferro minax. Justissimum ergo, ut prima omnium scriptura valeat, quæ & versum facit numerosiorem. Cicero in Phœnomenis: Orion humeris & lato pectore fulgens, Et dextra retinens non cassi luminis ensim. Lucanus: Ensi ferâ nimium fulget latus Orionis. Stautius equo Domitiani: Magnus quanto mucrone minatur Nostibus hibernis & sidera terret Orion. Sequenti versu nescio unde nuperæ editiones,

41764:

Suasque Perseus aureus stellas habet.

Hinc, clara gemini signa Tyndaridæ micant:

Quibusque natis mobilis tellus stetit.

Nec ipse tantum Bacchus, aut Bacchi parens,

Adiere superos: ne qua pars probro vacet,

Mundus puellæ ferta Gnoffiacæ gerit.

Sed vetera querimur: una me dira ac fera

Thebana nuribus sparfa tellus impiis,

Quoties novercam fecit? escendat licet,

Meumque victrix teneat Alcimene locum;

Pariterque natus astra promissa occupet;

In cujus ortus mundus impendit diem,

Tardus-

aureus: nam, *aureus*, veteres & liber optimus. *Gronovius*. Orion] E Iovis, Neptuni, & Mercurii urina natus; quod zelotypam deam male urit. *Farnabius*. Deos:] Sidera Deos vocat, more antiquorum, de quo alibi. Exteriet autem Orion sidera, non omnia, sed Pleiades; quas cum matrem illarum insequeretur, simul in fugam compulit, unam quoque illarum Meopen violavit. auctores Q. Smyrnaeus lib. 5. Athenæus lib. 11. & Scholiastes Apollonii in lib. 3. *Orion*, Latine *Iugula*. *Deltius*.

13. *Stellas xxv. Aureus*.] Pulcher, splendidus, utpote quem Iupiter in aureum imbrem conversus e Danaë genuit. *Farnabius*.

14. *Clara Tyndaridæ] Lucida sidera*. Castor & Pollux Iovis ex Leda Tyndari uxore filii. *est autem Anachronismos seu Prolepsis, necdum anim Tyndarida mortui erant*. *Idem*.

15. *Quibusque natis]* Apollo & Diana, quos Pythona serpentem fugiens Latona enixa est in Delo insula, prius erratica & fluctibus agitata, tum vero primum firmata, & *Mycono celsa Gyaroque revincta*. *Idem*.

16. *Bacchi parens*.] Semele, quæ & in caelum relata traditur. *Idem*.

18. *Mundus]* Cælum cepit in nu-

merum Siderum coronam Ariadnes conjugis Bacchi, & filia Minois regis Crete, in qua Cnosus urbs regia. *Idem*.

19. *Sed vetera querimur*.] In Etrusco & antiquioribus est omnibus: *Sed vetera sero querimur*. Itaque ut verus constaret, duas voces delevit Fabricius, *dira ac*, non suffragante *Deltio*. At Lipsius inducit *ro sero*, cui auscultatum. Me nondum penitet veteris conjecturæ, scriptum fuisse olim: *Sed sero querimur*: ut medii vocabuli *ro vetera* fuerit explicatio. Vide *Observat. 2. 19. Gronov. Dirac ac fera*.] Respicit fab. de anguinis dentibus à Cadmo feminatis iustâ 9. 259. *Farnabius*.

20. *Nuribus sparfa tellus impiis*.] Mulieribus impiis: seu pellices Iovis, seu Bacchas notet. *Idem*.

21. *Quoties novercam]* Tanquam privignos mihi effundant pellices: *Zethum & Amphion Antiopa, Bacchum Semele: Herculem Alcmena*. *Farnabius*. *Ascendat licet*.] Etruscus codex scriptura expressissima: *escendat licet*. *Ut & in Phoenissis*. Vide quæ notavimus ad Livii 2. 28. *Gronovius*.

23. *Promissa]* A Love infra 958. & à virtute in solitudine. *Farnabius*.

24. *In cujus ortu mundus]* Etruscus à manu prima, *ortus*, neque aliter qua-

Tardusque Eoo Phœbus effulsit mari,
 Retinere mersum iussus Oceano jubar.
 Non sic abibunt odia. vivaces aget
 Violentus iras animus, & sævus dolor
 Aeterna bella pace sublata geret.
 Quid bella? quidquid horridum tellus creat 30
 Inimica; quidquid pontus aut aër tulit
 Terrible, dirum, pestilens, atrox, ferum;
 Fractum atque domitum est. superat, & crescit malis;
 Iraque nostra fruitur: in laudes suas
 Mea vertit odia. dum nimis sæva impero, 35
 Patrem probavi: gloriæ feci locum:

Qua

tuor Pall. & quidam Delriani. Luca-
 nus lib. 5. in ventos impendo vota fre-
 tumque. Curtius lib. 4. Vastasterras,
 deserta omnia occurrere: in unius homi-
 nis jactationem tot millium sanguinem
 impendit. lib. 10. quibus hoc solum ex
 tantis opibus superest, in quod impendit-
 tur. At pro, impendit, esse in duobus,
 impendit, & suo sensu. scripsit Raphe-
 lingius: postea hoc ferio cepit defendi.
 Secus, diem, aiunt, singulari nume-
 ro poni pro plurali, & de partu in-
 terpretandum, cum septem dies Ale-
 mena in labore fuerit: sed alterum esse
 germanum. Minime vero: impendit
 & plures habent fidioreque & sensu
 longe meliore. Ne dicam Senecæ,
 Luciano & his auctoribus amatum esse
 verbum. Sive autem ternox illa fuit
 Herculeæ, quique intercedere inter
 duas noctes dies debuit, tertiam con-
 stituit noctem; sive duæ tantum no-
 ctes continuatæ sunt eliso medio die,
 mundis uno die multatus est, ejusque
 damnum fecit: hoc est, impendit diem.
 Gronovius. Ad cuius πολυαθλις ἡσθ
 & πειραστέρος λέοντι generationem
 continuatæ sunt duæ noctes adjecto
 die intermedio. Farnabius.

25. Tardusque Eoo] Et Sol à Iove
 iustus per duplum spatium vacare, post
 geminam noctem exortus est è mari

Orientali secundum opinionem vul-
 garem. vel, supra Horizontem, pro
 quo mare usurpant poetæ. Idem.

27. Vivaces aget iras, &c.] Me-
 mores, graves & inextirpabile peccus.
 Idem.

30. Quid bella? quidquid] Flor.
 Quæ bella? quidquid. Gronov. Epa-
 nort hostis indignationis plena. sed quid
 ego bella loquor, postquam monstra,
 terrestria, taurum, Scorpion, gigantes:
 aquatilia, cancrum, Hydram, &c. aëtia,
 Stymphalidas debellavit? Farnabius.

34. Iraque nostra] Vere Hercules,
 ut qui ex odio τῆς ἡσθς κλέσθ' asse-
 quatur. Idem.

35. Dum nimis sæva impero,] Per
 Eurystheum Mycenarum regem, qui,
 meditante, Herculeum ad difficilima
 quæque obeunda adigit, infra vers. 829.
 Idem.

36. Patrem probavit: inde qua]
 H. Comelinius in duobus ait Pall. fuisse
 probavi, gloriæ feci locum. Qua sol re-
 lucens quaque reponens diem Binos, &c.
 Inde adoptavit Scaliger, atque ex
 vet. libris sic restituisse, nisi quod re-
 promens dat pro reponens. Sed relucere
 & repromere diem quid differunt? Ita-
 que Scriverius maluit, reponens. Con-
 cinnabat præterea Grotius: reducens
 quaque deponens: & sensu & versu in-
 tegriore,

Qua Sol reducens, quaque deponens diem,
 Binos propinqua tingit Æthiopus face,
 Indomita virtus colitur; & toto Deus
 Narratur orbe. Monstra jam desunt mihi;
 Minorque labor est Herculi iussa exequi,
 Quam mihi jubere. lætus imperia excipit.
 Quæ fera tyranni iussa violento queant
 Nocere juveni? nempe pro telis gerit,
 Quæ timuit, & quæ fudit: armatus venit
 Leone & hydra. Nec fatis terræ patent:
 Effregit ecce limen inferni Jovis,
 Et opima victi regis ad superos refert.
 Parum est reverti: fœdus Vmbrarum perit.

Vidi

tegiore. Non caret mente vulgata: trium enim mundi regionum mentionem fecisse potest videri. Ut infra vers. 883. Pax est Herculea manu Auroram inter & Hesperum, Et qua sol medium tenens Vmbras corporibus negat. Vbi omisiss septentrio. Ut Meridies vers. 1139. Sub ortu solis an sub cardine Glacialis Visæ: numquid Hesperii maris Extrema tellus, &c. Quæ tamen ideo proponimus, ne quis male pugnans pro vulgata contra nos illis, quasi non visis, utatur. Etruscus ostentat a secunda manu: *probarit inde qua lucem premit: vetusta erasa, quam fuisse, probavi, gloria feci locum*, ut & in Morguntino apparuit Delrio, verisimillimum est. Sequens ita existat Florentiæ: *Qua Sol reducens, quaque reponens diem. Vt fere voluit Rurgerfius: faciebat enim reponens. Vossianus utrumque versum servat, sed alterum ita formatum: Titan diem Qua sol revertens quaque deponens diem. Ex his omnibus colligas licet veram lectionem esse: Patrem probavi, gloria feci locum. Qua sol reducens quaque deponens diem Binos propinquat tingit Æthiopus face, Indomita virtus colitur. Ut voluerat Gronovius.*

38. Binos tingit Æthiopus] Per

binos, Orientales & Occidentales intellige.

39. Toto Deus narratur orbe.] Ex veterum more, qui à quibus insignia beneficia acceperant, aras illis consecrabant, & divinos honores decernebant, Hercules pro totum orbem latrociniis à se & sceleribus repurgatum, veluti Jovis à Ægeïxæ & colabatur, hoc Juno queritur. Delrius.

43. Tyranni] Eurysthei supra v. 35. Farnabius.

45. Quæ timuit,] Quæ in primo congressu etiam timere potuit. aggressus vero devicit à natura, non à consilio & ratione, & οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Etiam nôrit fortis quæ timere debeat, vide Med. 160. & 166. Idem.

46. Leone] Nemeæ leonis pelle, & sagittis felle & sanguine Lerna: Hydræ tinctis. Idem.

47. Inferni Jovis,] Plutonis: Homero *Ἰδὸς ἡρῆς Ἰχθυόωντος*. Idem.

48. Opima victi regis] Spolia opima ipsi Diti erepta, Cerberum scilicet tricipitem. Plutonis insigne, ut fulmen trisulcum Jovis, Neptuni tridentem. Idem.

49. Fœdus Vmbrarum perit.] Nugas agit illa potior pars membranatum, quæ inferi, perit, cum suis sibi

Vidi ipsa, vidi nocte discussa inferum, 50
 Et Dite domito, spolia jactantem patri
 Fraterna. cur non victum & oppressum trahit
 Ipsum catenis paria sortitum Jovi?
 Ereboque capto potitur, & reteggit Styga?
 Patefacta ab imis Manibus retro via est, 55
 Et sacra diræ Mortis in aperto jaçent.
 At ille, rupto carcere Umbrarum, ferox
 De me triumphat, & superbifica manu
 Atrum per urbeis ducit Argolicas canem.
 Viso labantem Cerbero vidi diem, 60
 Pavidumque solem: me quoque invasit tremor,
 Etterna monstri colla devicti intuens,
 Timui imperasse. Levia sed nimium queror,
 Cælo timendum est; regna ne summa occupet,
 Qui vicit ima. scepra præripit patri. 65
 Nec in astra lenta veniet, ut Bacchus, via:
 Iter ruina quæret, & vacuo volet

Regna-

glossis atque interprete veteri, Proserpinam fœderatam regi Umbrarum, enarrantibus. Liber optimus, peris. Statius Thebaide octava, in verbis Plutonis offensi hiatu terræ lapsuque vivi Amphiarai in Tartara: *percant aegedum discrimina rerum. Nam cui dulce magis? Fœdus est jus ac fas & status perpetuusque ordo.* Ovidius lib. 10. metam. *at tu, dum corpore non es Passa nefas, animo ne concipe, neve potentis Conubitu vetito natura pollue fœdus.* Medea: *Bene dissepti fœdera mundi Traxit in unum Thessala pinus.* Florus 3. 6. *Sublati que commercii rupto fœdere generis humani. Abolito jure communi, quod consensus gentium & ipsa natura sanxit.* Statius lib. 12. Thebaid. *Terrarum leges & mundi fœdera mecum Defensura manus.* Nec aliter Hebræi. Hieremias cap. xxxiii. *Si irritum potest fieri pactum (betith) meum cum die, & pactum meum cum*

noctæ, ut non sit dies & nox in tempore suo. Gronovius. Dum Herc. vivus adhuc Tartara quæ Plutoni sortitione contigerant, penetrat, atque inde Cerberum in superas auras trahit. *Farnabius.*

52. *Fraterna.*] Pluto. *Idem.*

54. *Ereboque*] Erebus profunditas inferorum, Servius & Sabinus in 4. Æneid. hic pars, pro toto inferno; *Delvius.*

55. *Patefacta*] Reditus ab inferis contra sortitionis fœdus jam vivis patefactus est. *Farnabius.*

56. *Sacra diræ*] Sacra illa & arcana umbrarum custodia (Cerbero ab Hercule sublato) in aperto est, & pervia descendere atque remigrare volentibus. *Idem.*

65. *Lenta*] Quieta vel morte expeçtata. *Idem.*

67. *Vacuo*] Expulsis cælo cæteris diis. *Idem.*

68. *Rob-*

50 Regnare mundo. Robore experto tumet,
 Et posse cœlum viribus vinci suis
 Didicit ferendo. subdidit mundo caput, 70
 Nec flexit humeros molis immensæ labor,
 Mediusque collo sedit Herculeo polus,
 55 Immota cervix sidera & cœlum tulit,
 Et me prementem. Quærit ad superos viam.
 Perge ira, perge, & magna meditantem opprime. 75
 Congredere; manibus ipsa dilacera tuis.
 Quid tanta mandas odia? discedant feræ:
 60 Ipse imperando fessus Eurystheus vacet,
 Titanas aufos rumpere imperium Jovis
 Emitte: Siculi verticis laxa specum. 80
 Tellus gigante Doris excusso tremens,
 Supposita monstri colla terrifici levet.
 65 Sublimis alias Luna concipiat feras.

Sed

68. *Robore experto tumet,*] Placet Lipsio præ veteri lectione, *experto*. Delrio quoque illud haud dubie melius, cum sit, librato & versato diligenter, quantum valeat. Neque ineptum ego dixerim, sed quia Etruscus, *experto*, hoc prætulerim, quando & sensu grandius est. Experientia utique certior est æstimatione, & sæpe usu vana deprehenduntur, quæ quantumvis expensâ placuerunt, Hercules non modo diu versaverat, quid valent humeri, sed rebus & experiendo cognoverat. Tacitus 3. Ann. præponiturque centuriones virtutis experta. Iustinus lib. 41. *Asaces vir sicut incerta originis, sic virtutis experta.* Gronovius. Viribus suis (quas expendit expertusque est, dum Atlantis loco humeris cœlum sustineret) fretus confususque, etiam occupare cœlum tentabit. *Farnabius.*

74. *Me prementem.*] Emphatice. *Id.*

75. *Perge ira,*] Se luno ad iras excitat. *Idem.*

76. *Manibus ipsa jam lacera*] Me-

lius Florentinus: *ipsa dilacera tuis.* Gronovius.

77. *Quid tanta mandas odia?*] Sic omnes libri veteres. lib. 3. de ira: *non mandata ultionem suam, sed ipse ejus exactor animo simul & manserit.* Lucanus lib. 3. *Dux tamen impatiens hæsi ad mania Martis, Versus ad Hispanas acies extremaque mundi, Iussit bellam geri.* Hoc est, delegavit, legatis commisit bellam D. Bruto & C. Trebonio. Flotus lib. 4. 12. *In hoc igitur, quia vehementius agere nuntiabantur, non mandata expeditio, sed sumpta est.* Vide Diatriben ad Statii Silvas cap. 31. *Idem.*

80. *Siculi*] Solve gigantem Enceladum, cui fulmine icto injectum ferunt Ætnam Sicilia montem. *Farnab.*

81. *Doris*] *Sicula* in Siciliam enim frequentes colonias miserunt Græci, & in his maxime Dores. *Idem.* *Tremens*] *Et fessum quoties murat latus, intremere omnem Murmure Trinacriam.* *Idem.*

83. *Luna*] E luna enim decidisse crede-

Regna-

ox in tempore
 merc. vivus ad
 ni fortitione
 atque inde
 s trahit. *Eat.*

Idem.
 s profunditas
 Sabinus in 4.
 toto inferno.

tus ab inferis
 jam vivis pi-

illa & arcana
 rbero ab Her-
 st, & per via
 gare volenti-

vel morte ex-

cœlo cæcens

68. *Robo-*

Sed vicit ista. Quæris Alcidaæ patrem?
 Nemo est, nisi ipse. bella jam secum gerat. 85
 Adsint ab imo Tartari fundo excita
 Eumenides: ignem flammæ spargant comæ:
 Viperea sævæ verbera incutiant manus.
 I nunc, superbe, cœlitum sedes pete;
 Humana temne. jam Styga & Manes, ferox, 90
 Fugisse credis? heic tibi ostendam inferos.
 Revocabo in alta conditam caligine
 Ultra nocentum exilia Discordem deam,
 Quam munit ingens montis oppositi specus.
 Educam, & imo Ditis è regno extraham 95
 Quidquid relictum est. veniat invisum Scelus,
 Suumque lambens sanguinem Impietas ferox,
 Errorque, & in se semper armatus Furor.
 Hoc hoc ministro noster utatur dolor.
 Incipite famulæ Ditis; ardentem incitæ 100
 Concutite pinum: & agmen horrendum anguibus
 Megæra ducat; atque luctifica manu

Vastam

credebatur leo Nemeæus, idque ex opinione Pythagoræorum, qui in orbe Lunæ repetiri censebant, quæcunque apud nos sunt. *Farnabius.*

85. *Bella*] Ipse furore percitus sibi & suis vim patet. *Idem.*

87. *Eumenides*] Furiæ ardenti face ac serpentibus armatæ Herculem in furorem vertant. *Idem.*

89. *In nunc, superbe, cœlitum*] Flor. *superba.* Nic. Heinsius, alterum sui nominis fulgentissimum decus, malebat: *In nunc, supernas cœlitum sedes pete.* Sic in Oedipo, *superbiam rupem* fecere pro *superna.* Gronovius. Insultat ei luno præscia, quasi peracta jam te. *Farnabius.*

91. *Heic tibi*] In terris ego tibi graviora ostendam, quam quæ apud inferos vidisti. *Idem.*

94. *Quam munit*] Id est, quam

Deam munit ingens spelunca montis oppositi.

93. *Nocentum*] Loca supplicii sceleratorum. *Idem.* *Discordem*] Quare *Discordem*, quasi esset *χὺριος*. Immo, *discordem deam*, est monstrosam, biforem: ut Manilio lib. 1. de gigantibus: *Discordes vultu, permixtaque corpora, partus.* Gronovius. Megæram comitam scelere, impietate, errore, furore. *Farnabius.*

100. *Famulæ*] Furiæ, ultrices deæ. *Idem.* *Ardentem incitæ*] Etruscus, *ardentem citæ concutite pinum.* Vt, *ferre citi flammæ.* Et hac tragædia: *Et citi relictis properant relictis.* Gronovius.

101. *Pinum*] Facem. excutiens pronam flagranti vertice pinum. *Farnabius.* *Agmen*] Sorores ὁ φῖο πολὺν, *μῆς*, Tiphonem & Aleto. v. 78. *Thyest.* *Idem.*

Vastam rogo flagrante corripiat trabem.
 Hoc agite. pœnas petite violatæ Stygis:
 Concutite pectus: acrior mentem excoquat 105
 Quam qui caminis ignis Ætnæis furit.
 Ut possit animo captus Alcides agi,
 Magno furore percitus, nobis prius
 Insaniendum est. Juno, cur nondum furis?
 Me, me, sorores, mente dejectam mea 110
 Versate primam, facere si quidquam apparo
 Dignum noverca. jam odia mutantur mea.
 Natos reversus videat incolumes, precor,
 Manuque fortis redeat. inveni diem,
 Invisa quo nos Herculis virtus juvet: 115
 Me pariter & se vincat; & cupiat mori
 Ab inferis reversus. heic profit mihi,
 Jove esse genitum. stabo, & ut certo exeant
 Emisâ nervo tela, librabo manum:

Regam

103. *Trabem*] Trabs pro face, *ἔμφρακτῶς*. sic Maro trabale telum; Horatius, clavos trabales; Papinius, hastam trabalem; Claudianus, trabale sceptrum; Silius, trabem pro hasta, posuerunt. *Delvius*.

104. *Pœnas petite violata Stygis*] Etruscus, *viciata*. An mendum scriptoris est: an vero fuit, *vitata*. Gron-

105. *Concutite*] *Mille nocendi artes, secundum concute pectus*: & de Herculis pectore intelligi potest. sed prius magis placet. *Farnabius*. *Acrior*] Violentior furoris ignis mentes vestras exagitet, quam qui Ætnæis cavernis & fornacibus furit, quo majori impetu in Herculem feramini. *Idem*.

107. *Vt possit animo captus*] Subscriberem libris, qui offerunt, *animum*, si pateretur Florentinus. Sic alibi *mœsia vultus, membra remissa, mota caput*, Megara parvum comitata gregem. Sic Sillio *excussus mentem, mutata mentem*, & similia. *Gronovius*.

109. *Iuno*] Cur non & ipsa furo: F.

112. *Noverca*.] Odio novercali. *Idem*. *Iam odia*] In tempus illi favorebo, quo gravius noceam, furens enim sibi & suis hoc erit perniciosior. *Farn*.

116. *Me pariter & se vincat*;] Hic quidem facile me ab eo vinci patiar, dummodo se vincat, suos interficiens. *Idem*. Sc. plus sibi nocendo, quam ego ipsi nocere poterim. *& se*, quia cum cetera monstra vicerit, à se furente victus est. *Commel*. *Et cupiat*] Et qui mortem apud inferos evasit, jam præ doloris acerbitate mortem optet, cum ad se redierit, & uxorem filioſque à se furente occisos fuisse viderit. *Idem*.

117. *Heic*] Hoc casu, hoc tempore, nunc. *Idem*.

118. *Iove esse*] Vt heros fortis sit, omniaque sternens obvia, & suos perdat. *Idem*. *Stabo*] Proposito huic pertinaciter insistant. *vel*, illi adistam dirigamque tela ne errent. *Idem*.

119. *Librabo manum*:] Sane ut destitutum feriat, ad rem pertinet ma-

uibus

Vastam

unca monti

supplicii sce-
dem] Quare
109. Im-
monstrosam,
lib. 1. de gi-
u, permixta
novius. Me-
, impietate,

ultrices dea.
] Etruscus
um. Vt, ser-
ragædia: Et
Gronovius,
xcutiens pro-
Farnabius,
78. Thyell

Regam furentis arma: pugnanti Herculi 120
Tandem favebo. scelere perfecto, licet,
Admittat illas genitor in cœlum manus.
Movenda jam sunt bella; clarescit dies,
Ortuque Titan lucidus croceo subit.

num tenentis arcum non tremere. Itaque sensum habet. Hercule Octavo: *Aderit noverca, quæ manus nostras regat.* Sed Lipsii liber, *manu*, ut dicat Iuno, suapte manu directuram tela Herculis in liberorum corpora. Et adfentitur Delius ita, ut ait, corrigentibus. Et, quod præcipuum est, sic codex Etruscus. Gruterus & alii numero sequiorum librorum deterriti sunt, ne reciperent, quod tamen habuit unus Pall. manu. Neque inde incredibile esse poste celeritatem emissæ sagittæ manu sequi; quin & adjuvare. Neque majoris miraculi, quod Ovidius lib. 8. *ferrum*

Diana volanti Abstulerat jaculo. Gron.

122. *Illas genitor*] Tam nefario scelere pollutas. *Sarcasms.* Farnab.

123. *Iam sunt*] Festinandum & instanti auroræ cedendum est. vid. quæ ad vers. 119. *Idem.* Hunc & sequentem versus liber Lipsii adexit: Ita enim claudit Iuno, *Verborum & minarum satis est: arma expedit. quia vocat me, ecce, dies.* Posterior ex hisce versibus in vulgatis nullibi legitur, alter non suo loco, supra versus nonagesimo insertus. *Tu illic pelle, & huc compelle.* Lipsius. Sic & Florentinus. Gronovius.

CHORUS THEBANORUM.

Chorus è Thebanis à descriptione ortus diei, magnatum curas studiaque damnat, Herculem audaciæ in laboribus subeundis taxat, vitæ denique humilis laudat tranquillitatem optatque.

Iam rara micant sidera prono 125
Languida mundo: nox victa vagos
Contrahit ignes: luce renata
Cogit nitidum Phosphoros agmen:

125. *Iam rara micant*] Chorus iste totus in omnibus excusis habetur: sed in manu. quibusdam deest ex parte & incipit inde: *Turbine magno spes sollicita.* Barnardin. *hic chorus* (inquit) *non legitur hoc loco, unde paucis annotabimus.* Daniel testatur, hunc chorum in vetustissimo m. f. esse mancum, & non videri convenire hanc primam partem sublimitati Senecæ. In Moguntin. m. f. rotus quidem habetur, f. d. alio, & protus turbato ordine: incipit enim à *Turbine magno spes sollicita*, usque ad *Sordida parva fortuna domus*, & ibi inserit; *iam rara mi-*

cant, &c. Sive ergo hæc prima pars Senecæ, sive alterius: digna certe, quæ legatur, nec cedit subsequenti. Describuntur vanæ divitum & magnatum curæ. laudantur quietæ & tuta plebeiorum studia: illas damnat, hæc sibi in optatis esse canit. *Delius.* Prono] la occidente cœli seu hemisphærii parte. *Farnabius.*

126. *Languida*] A solis vicinitate. *Idem.* *Vagos*] Extraneis planetas, vel generaliter, omnes stellas quæ igneæ creduntur esse naturæ. *Idem.*

128. *Cogit*] *Diffugiunt stella quarum agmina cogit Lucifer.* *Idem.*

Signum celsi glaciale poli
Septem stellis Arcades urfæ
Lucem verso temone vocant:
Jam cœruleis evectus equis
Titan summa prospicit Oeta:
Jam Cadmeis inclyta baccis

130

Asperfa

129. *Celsi glaciale poli*] Arctici, qui nobis semper sublimis, supra vers. 6. *Farnabius*.

130. *Arcades urfæ*] Sidera illa Borealia, in quæ versu Callisto & Arcas, plaustrum septentrionali verso velut in meta seu confecta via & decurso spatium diem evocant. *Idem*.

132. *Cœruleus*] Quos lavisse creditur cœruleo Oceano, vid. supr. vers. 25. *Idem*. *Evectus equis Titan summum*] In duobus MSS. repertum mihi *aguis*, quod & margini adnotarat Grotius. Et his videtur magis quadrare adjectivum *cœruleus*, quam *Phœbi equis*, Deinde Florentinus: *summa prospicit Oeta*. Quæ vera lectio est, significata etiam à Moguntino, in quo erat *summo*. Sed *Ortu* *Ortu* effertur Græci, neque aliter, puto, Latini. *Extremos ad Orientem montes Oetam Græci vocant*, inquit Livius lib. 36. Inde illud in Citi: *Postera lux ubi lata diem mortalibus alium*. Et *gelido veniens mani quatrabat ab Oeta*. Scaliger legit, *Egelido*. Quis credit *mani gelido* dixisse Virgilium? Conspiciebam: *E pelago veniens summa quatrabat ab Oeta*. Sic Silius Italicus lib. 6. *clara dies summa lustrabat in Oeta Herculei monumenta regi*. Hercule Oetæ: *renatum prima que poscit diem, Oeta eligatur*. Hinc Statius *Oeta lampades* in catmine ad Somnum, male acceptæ Domitio & Bernartio, à Politiano, Turnebo & Gevartio merito defensæ. Sed unus etiam serupulus restabat Paganino Gaudentio: cum *Oeta lampadas Hesperum dixerit ex Virgiliano, tibi deserit Hesperus Oetam*, de quo monte stellas occidere videri, sicut de Ida nasci, restetur Servius, cur

illis opponat *Paphias*, qui potuisset *Idæas* dicere, quando sermo sit de *Lucifero* & stella afferente lucem? Excusatur autem non de sola stella *Veneris Hespero* & *Lucifero* locutum *Papinium*, sed de aliis quoque stellis, quia *Oetas* & *Paphias* dixerit, sic vocatas, quod exorta essent & occidissent. Sic ille in *Additamento Critico*. Verum, quam dabit rationem, cur occidentes stellæ & diei locum facientes *Paphias* dicantur? At *Hesperum Paphias lampadem* vel per enallagen numeri *Paphias lampades* cur vocent Poëtæ, nemo ignorat. Nam ab *Idæ jugis Luciferum surgere* teste dicit *Aeneas* ut *Trojanus*, Poëtæ vero Latini citra talem personam Græcorum potius morem secuti ab *Oeta* faciunt eundem prospicientem. *Domitius* utraque appellatione solis ortum describi facit: alii viri docti sic loquuntur, ut solum occasum intelligere videantur, quod in *Oeta* monte orientur stellæ. nisi & ipsi per *lampadas Paphias* intelligant *Luciferum*. At utrumque tempus ita designat *Statius*, ut priori vocabulo diem orientem, posteriori noctem velit intellectam. *Quippe* Poëtæ, prout occasio tulit, tam solem quam sidera procedere ab *Oeta* fingunt; hic noster *Luciferi Oetas*, *Hesperii Paphias lampades* dixit, ut utriusque exortu rotidem dies noctesque significaret. *Gronovius*.

133. *Titan summum*] *Ortu* sol videtur ex altissimis montibus, est autem *Oeta* mons in finibus *Thessaliam Farnabius*.

134. *Cadmeis inclyta*] *Baccis* lauti sylvæstris vel quibusvis aliis in *Bacchi* nemore.

culo. Gron.
Tam nefario
ous. Farnab.
andum & in
est. vid. quæ
ne & sequen-
ad dext: Ita
borum & mi-
edio. quia va-
terior ex hisse
oi legitur, al-
verfu nonage-
pelle. & hic
Florentinus.

as studiæ
t, vitæ deni-

Signum
æc prima pars
igna ceræ, que
quentibus. De-
& magnatum
& tuta plebeio-
at, hæc sibi in-
us. Prono] la
niphæri parte.

olis vicinitate.
is planetæ, vel
illas quæ igneæ
Idem.
unt stella qua-
r. *Idem*.
129. *Celsi*

Aspersa die dumeta rubent: 135
 Phœbique fugit reditura foror.
 Labor exoritur durus, & omneis
 Agitat curas, aperitque domos.
 Pastor gelida cana pruina
 Grege dimisso pabula carpit. 140
 Ludit prato liber aperto
 Nondum rupta fronte iuvenus.
 Vacuæ reparant ubera matres.
 Errat cursu levis incerto
 Molli petulans hœdus in herba. 145
 Pendet summo stridula ramo,
 Pennasque novo tradere soli
 Gestit querulos inter nidos
 Thracia pellex; turbaque circum
 Confusa sonat, murmure misto 150
 Testata diem. carbasa ventis
 Credit, dubius navita vitæ,
 Laxos aura complente sinus,
 Hic exesis pendens scopulis,
 Aut deceptos instruit hamos; 155

155
 Aut

nemore, alii leg. *Bacchû*, q. d. Dumeta Baccharum Orgiis famosa die aspersa rubent. Quid si uvas intelligamus, vitium *Baccas*: quarum inventor fuit *Bacchus Thebis* à *Cadmo* conditis natus. *Farnabius*.

136. *Phœbique foror.*] Luna. *Idem*.

140. *Grege dimisso*] Dimittit gregem, qui carpat pabula. *Idem*. Dicit *Seneca*, pastorem grege in pascua jam dimisso, manu suâ quoque pabula legisse, eidem pecori futura usus notet: tale quid *facilitari* solitum ostendit *Longus Sophista* in *Pastoralibus*, qui consulatur. *Grut.*

142. *Nondum rupta*] Nondum enatis corniculis. *Delrius*.

143. *Vacuæ matres.*] *Vaccæ*, oves, capellæ, lacte evacuatæ. *Farnabius*.

147. *Novo tradere*] *Recens exorto. Idem*.

148. *Nidos*] *Pullos, Metonym. Idem*.

149. *Thracia*] *Luscinia*, in quam mutata est *Philomela violata* à *Tereo Thracum rege*, & marito *Progenes fororis ipsius Philomelæ. Idem. Turbaque*] Turba avicularum mista, &c. testatur diem adesse. *Idem*.

150. *Turbaque circum Confusa sonat*] Liber optimus, circa. Quod videntur mutasse, ut variarent sonum. Nam & virum doctum vers. 355. video edidisse: *Velata juxtim præfides adstrat deos*: cum in libris omnibus sit *juxta*. *Gronovius*.

155. *Deceptos*] *Esca* reparat hamos, priori à piscibus erepta. *Farnabius*.

Aut suspensus spectat pressa
Præmia dextra. sentit tremulum
Linea piscem.

Hæc, innocuæ quibus est vita
Tranquilla quies, & læta suo 160

Parvoque domus, spes & in agris.

Turbine magno spes sollicita
Urbibus errant, trepidique metus.

Ille superbos aditus regum,
Durasque fores, expers somni, 165

Colit: hic nullo sine beatus

Componit opes, gazis inhians,

Et congesto pauper in auro est.

Illum populi favor attonitum,

Fluctu-

156. *Aut suspensus spectat*] Sic quidem omnes libri. Malim tamen, *Spe-rat pressa Præmia dextra*. Petronius: *sine spe prada moratur in scopulo*. Gronovius. *Pressa*] Pondere capti piseis depressa. Farnabius.

157. *Præmia*] Pisces captos. *Idem*. *Tremulum*] Ex arundine appensum. *Idem*.

158. *Linea*] Setaceus funiculus, cui hamus appendet. *Delrius*.

159. *Hæc*,] Hæc f. agunt ii quibus, &c. In urbibus vero, &c. Farnabius. Sic legit Lipsius hos versus: *Quibus est vita tranquilla quies, Et læta suo parvoque domus, Spes & in agris. Turbine magno, &c. Præclara gnome, nec temerè mihi mutanda, cui vita hæc in agris unice placet, & ex agris. At verus tamen aliorum trahit, qui scribit, Spes jam magnis. Puto verè, si cum sequentibus adnectas: atque adeo versuum ordine moto: Spes jam magnis urbibus errant, trepidique metus: Turbine magno, &c. quæ repetitio sanè decora. Innocuæ] Non, quæ non nocet, sed cui ab aliis non nocetur. Servius 2. *Aneid*. Innocuus, inquit, cui non no-*

ceatur: innoxius, qui non nocet. Sed hæc plerumque poëta confundunt. *Delrius*.

161. *Spes & in agris*.] Florentinus, ut alias sæpe, consentit cum Melisseo Lipsii: *Spes jam magnis Urbibus errant trepidique metus*. Illum, *Turbine magno spes sollicita*, habet exclusivissimum. Gronovius.

162. *Turbine magno*] Magno cum tumultu. Hic incipit Chorus in quibusdam exemplaribus omiſſis versiculis antecedentibus. Alii libri hunc Chorus partiuntur in duos; & hic annotatur secundus Chorus. Farnabius.

164. *Ille superbos*] Parroni (qui & Rex vocatur) vestibulum cliens summo mane colit ut eum salutet, cœnam hinc vel sportulam emeriturus. *Idem*.

166. *Hic nullo sine beatus componit opes*,] Flor. *beatus*, Horatius: *beatus nunc Arabum invidet Gaius*. Gronov. Avatus, nec sine quaerendi sibi præstito nec usu beatus. Farnabius.

168. *Congesto*] *Quærit, & inven-tis miser abstinet, & rimet uri*. *Idem*.

169. *Illum populi*] Causidicus, rabula, quas simulat iras, & verba precio venalia exponit. *Idem*.

Fluctuque magis mobile vulgus 170

Aura tumidum tollit inani:

Hic clamosi rabiosa fori

Jurgia vendens improbus, iras

Et verba locat. Novit paucos

Secura quies, qui velocis 175

Memores ævi, tempora numquam

Reditura tenent. Dum fata sinunt,

Vivite læti. properat cursu

Vita citato, volucrique die

Rota præcipitis vertitur anni. 180

Duræ peragunt pensa Sorores,

Nec sua retro fila revolvunt.

At gens hominum fertur rapidis

Obvia fatis, incerta sui:

Stygias ultro quærimus undas. 185

Nimum, Alcide, pectore forti

Properas mœstos visere Manes.

Certo veniunt ordine Parcæ.

Nulli jussio cessare licet,

Nulli scriptum proferre diem. 190

Reci-

174. *Novit paucos*] *Hypallage*. pauci securam quietem norunt. *Farnabius*.

175. *Qui velocis*] *Qui memores* quam velox sit tempus, utuntur bono illo irreparabili. *Idem*.

180. *Rota præcipitis*] *Rota* ut & serpens caudam vorans Hieroglyphice annum designat. *namque* in sua per vestigia volvitur annus. qui & à circuitu temporis dicitur. veteres enim an pro circum dicebant, quod & in compositionis apparet. hinc & *annulus* diminutivum. *Idem*.

181. *Duræ peragunt*] *Parcæ* quidem, duræ fatis, vitæ nostræ stamina absolvunt; nos tamen miseri homines præpropera manu illa incidimus nostra freti audacia. ita tu ô *Hercules*. *Idem*. *Sorores*] *Parcæ*, quibus varia

nomina tribuuntur, ut ex *Paufania* constat in *Att.* in *Corinth.* & in *Achaic.* quæ quid significant, auctor lib. de mundo ad *Alexand.* docet his verbis: *τρεῖς αἱ μοῖραι. κτ. τὰς χροῖνας μεμεροσώρου. νῆμα ἀπέκλιε, τὸ ἰδρὲ ἐξερχόμενον, τὸ ἢ μέλλον, τὸ παρὲς Φοῖβον. τέταρτ' ἢ, κτ. ἰδρὲ τὸ γρηγνός, μεία τῶ μοῖραν, ἀπορωσθ, ἔπει πᾶ περιελθόντα πάντα ἀπρωπῆ ἐστ. κτ. ἢ τὸ μέλλον, λάχσεις, εἰς πάντα γὰρ ἢ κτ. φύσιν ἰδρὲ λήξις. κτ. ἢ τὸ ἐνεστος, συμπερσινεσσε τε & κλάωσσε ἐκείνη τὴ οἰκίαν* *Delrius*.

190. *Nulli scriptum proferre*] *Præstitutum*, ut bene exponit *Franciscus Polletus* lib. 1. fori *Romani* cap. 6. *Idem*.

170 Recipit populos urna citatos.
 Alium multis gloria terris
 Tradat, & omnis fama per urbes
 Garrula laudet, cœloque parem
 Tollat & astris: alius curru 195
 175 Sublimis eat. me mea tellus
 Lare secreto tutoque tegat.
 Venit ad pigros cana senectus:
 Humilique loco, sed certa sedet
 Sordida parvæ fortuna domus: 200
 180 Alte virtus animosa cadit.
 Sed mœsta venit crine soluto
 Megara, parvum comitata gregem:
 Tardusque senio graditur Alcidaæ parens.

191. *Urnâ citatos.*] Qua cineres combustorum conduntur. vel potius urna iudicium infernorum. *Quæstior* Minos urnam movet è qua serius ocuis Sors exitura citatos in aeternum Exiliis impositura est cymba. vide infra vers. 730. Farnabius.

192. *Alium multis*] Non est vero abfinitale, aliquot hic versus desiderati. Heinſius.

195. *Curru*] Triumphali. Farnab.

199. *Certa sedet*] Επβαλίον, tuta, & posita extra pericula. Idem.

201. *Alte virtus*] Superne, ex alto suam virtus animosa habet reginam. Id.

202. *Sed mœsta*] Sed Megara Hercules uxor crinibus solutis fœmineo mœrens ululatu procedit. Idem.

204. *Tardusque*] Amphitryon senio degtavatus. Idem.

ACTUS SECUNDUS.

MEGARA. AMPHITRYON.

Megara absentiam Hercules deflet enumeratis ipsius ærumnis. Lyci vim & insolentiam conqueritur. Despondentem animum Megaram & desperantem consolatur Amphitryon.

Meg. **O** magne Olympi rector, & mundi arbiter, 205
 Jam statue tandem gravibus ærumnis modus
 Finemque cladi. nulla lux unquam mihi
 Secura fultit. finis alterius mali
 Gradus est futuri. protenus reduci novus

Para-

209. *Protenus reduci novus*] Her-

stheo obijciuntur monstra. Farnabius.

211. *Iussus*